

Informatīvais ziņojums par tiesiskā regulējuma izvērtējumu Baltijas valstīs un iespējām izdarīt grozījumus Latvijas normatīvajos aktos par depozīta sistēmas piemērošanu dzērienu iepakojumam

Ievads

2017. gada 15. martā Latvijas Republikas Saeimai tika iesniegts 10 594 Latvijas pilsoņu kolektīvais iesniegums “Par iespēju saņemt atlīdzību par PET pudeļu un citu dzērienu iepakojumu nodošanu”. 2017. gada 5. aprīlī Latvijas Republikas Saeimas Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijā (turpmāk – komisija) uzsāka iesnieguma izvērtēšanu, kuras laikā tika uzklauti iesniedzēju pilnvaroti pārstāvji un citas mērķgrupas (dzērienu ražotāji, izplatītāji, tirgotāji, atkritumu apsaimniekotāji, valsts iestāžu un pārvaldību pārstāvji, kā arī sabiedrības pārstāvji).

2017. gada 8. jūnijā Latvijas Republikas Saeimas komisija, pamatojoties uz 10 594 Latvijas pilsoņu kolektīvo iesniegumu Saeimai “Par iespēju saņemt atlīdzību par PET pudeļu un citu dzērienu iepakojumu nodošanu”, pieņēma lēmumu uzdot Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai veikt šajā jomā tiesiskā regulējuma izvērtējumu Baltijas valstīs, sagatavot informatīvu ziņojumu par iespējām izdarīt grozījumus attiecīgajos normatīvajos aktos, lai noteiktu PET pudeļu, stikla pudeļu un skārdeņu, kā arī cita veida iepakojumu depozītu sistēmas izveides principus, iekļaujot šajā ziņojumā informāciju par to, kā tiek veikta sabiedrības, pašvaldību un atkritumu apsaimniekotāju izglītošana minētajā jomā, un iesniegt to Saeimai līdz 2018. gada 1. martam.

Šajā informatīvajā ziņojumā ietverts tiesiskā regulējuma izvērtējums Baltijas valstīs un iespēju izvērtējums veikt grozījumus Latvijas normatīvajos aktos, lai noteiktu PET pudeļu, stikla pudeļu un skārdeņu depozīta sistēmas izveides principus.

1. Dzērienu iepakojuma depozīta sistēmas pamatprincips

Realizējot dzērienus depozīta iepakojumā, produkta cenai pievieno depozīta maksu, kura tādā pašā apmērā tiek atmaksāta patērētājam, kad viņš nodod izlietoto iepakojumu.

2. Depozīta sistēmas darbība Baltijas valstīs

Igaunijā obligātā depozīta sistēma dzērienu iepakojumam (depozīta sistēma vienlaikus vienreiz lietojamam un atkārtoti lietojamam iepakojumam darbību uzsāka 01.05.2005.) tika veidota vienlaikus ar dalītās atkritumu vākšanas sistēmu. Tajā laikā Igaunijā nebija attīstīta ražotāju atbildības sistēmu darbība.

Lietuvā obligātā depozīta sistēma dzērienu iepakojumam (depozīta sistēma vienreiz lietojamam iepakojumam no 01.02.2016.) tika veidota, kad valstī jau bija attīstīta dalītā atkritumu vākšana, aktīvi darbojās ražotāju atbildības sistēmas uzņēmumi, un jau tika piemērota depozīta sistēma dzērienu atkārtoti lietojamam stikla iepakojumam. Lai arī atkritumu apsaimniekotāji neatbalstīja depozīta sistēmas piemērošanu, viņiem tika dota iespēja piedalīties depozīta sistēmas īstenošanā, sniedzot pakalpojumu – nodrošinot depozīta iepakojuma pieņemšanu atpakaļ no patērētājiem.

Lietuvas normatīvajos aktos paredzēts 60 000 *euro* sods dzērienu ražotājiem/ tirgotājiem, ja tie realizē noteiktas grupas dzērienus depozīta iepakojumā, bet nepiedalās depozīta sistēmā.

Tālāk tabulā sniegts depozīta sistēmas piemērošanas aspektu salīdzinājums Igaunijā un Lietuvā:

Sistēmas darbības aspekts	Igaunija (EE)	Lietuva (LT)
Juridiskais pamats un piemērošanas uzsākšana	Sistēma ir obligāti piemērojama noteiktas grupas dzērienu konkrētiem vienreiz lietojamiem un atkārtoti lietojamiem dzērienu iepakojumiem. Sistēmas piemērošanas pienākums noteikts nacionālajos normatīvajos aktos. Sistēmas darbība uzsākta 01.05.2005.	Sistēma ir obligāti piemērojama noteiktas grupas dzērienu konkrētiem vienreiz lietojamiem un atkārtoti lietojamiem dzērienu iepakojumiem. Sistēmas piemērošanas pienākums noteikts nacionālajos normatīvajos aktos. LT depozīta sistēmas piemērošana atkārtoti lietojamam stikla iepakojumam un vienreiz lietojamam iepakojumam no plastmasas (PET), stikla un metāla (skārdenēm) notika pakāpeniski. Sistēmas darbība uzsākta 01.02.2016. Normatīvajos aktos noteikts 60 000 <i>euro</i> sods par nepiedalīšanos depozīta sistēmā.
Iepakojuma veidi	Plastmasa (PET), metāls, stikls (no 150 ml līdz 3 l (neieskaitot)).	Plastmasa (PET), metāls, stikls (no 100 ml līdz 3 l (neieskaitot)).
Logotips un svītrkodi	Obligāts nosacījums, noteikts nacionālā līmenī. No 2017. gada tiek akceptēti starptautiski EAN kodi (tikai bezalkoholiskajiem dzērieniem).	Obligāts nosacījums, noteikts nacionālā līmenī.
Preču nomenklatūra	Bezalkoholiskie dzērieni, ūdens, alus, sidrs, perijs (alkohola saturs zem 6%). 2009.g. apsprieda iespēju papildus ieviest brīvprātīgo depozīta sistēmu stīprajām alkoholam, bet to neatbalstīja tirgotāji.	Bezalkoholiskie dzērieni, ūdens, alkoholiskie un bezalkoholiskie kokteiļi, sidrs, alus. Stīprā alkohola iepakojums neietilpst depozīta sistēmā. Vīns no vīnogām arī netiek iekļauts sistēmā, tikai vīns no ogām (LT nacionālais dzēriens), taču tikai tas, kas nav stikla pudelēs.
Sistēmas operators/ administrators	<p><i>Estonian Deposit Company (Eesti Pandipakend OÜ)</i></p> <p>Bezpeļņas uzņēmums pieder 4 dzērienu ražotāju un tirgotāju asociācijām (katrai 25%). <u>Bezpeļņas uzņēmums</u> organizē iepakojuma pieņemšanu un apsaimniekošanu, nodrošina iepakojuma pārstrādes un reģenerācijas mērķu izpildi dzērienu ražotāju un izplatītāju vietā.</p>	<p><i>Užstato Sistemos</i> <i>Administratorius</i></p> <p>Bezpeļņas uzņēmums pieder 3 dzērienu ražotāju un tirgotāju asociācijām. <u>Bezpeļņas uzņēmums</u>, kas organizē iepakojuma pieņemšanu un apsaimniekošanu, nodrošina iepakojuma pārstrādes un reģenerācijas mērķu izpildi ražotāju un izplatītāju vietā, nodrošina nepieciešamo aprīkojumu tirgotājiem. Operatoru skaits ar normatīvo regulējumu nav ierobežots, tomēr praksē darbojas viens uzņēmums. Potenciālais otrais operators neuzsāka darbu.</p>

	<p>Operators - viens uzņēmums. <u>Operators tiek licencēts Vides ministrijā.</u> Lai saņemtu licenci, jāpierāda, ka tam ir līgumi ar visiem lielākajiem dzērienu ražotājiem. Jaunu depozīta sistēmu nevar izveidot bez tirdzniecības asociācijas atbalsta.</p>	<p><u>Vides ministrija pieņem lēmumu par operatora apstiprināšanu.</u> Nosacījums, ka jābūt noslēgtiem līgumiem ar dzērienu ražotājiem, izplatītājiem, tirgotājiem. Darbības priekšnoteikums ir apstiprināts apsaimniekošanas plāns, finansēšanas shēma un iedzīvotāju izglītošanas un informēšanas programma.</p>
<p>Tirdzniecības uzņēmumu pienākums</p>	<p>Obligāta pieņemšana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - visos veikalos, kur tirdzniecības platība ir virs 200 m²;; - veikalos ar tirdzniecības platību 20 – 200 m² ir jānodrošina iepakojuma pieņemšana savā tirdzniecības vietā vai to ar pašvaldības piekrišanu var nodot citam veikalam; <p>Veikaliem ar tirdzniecības platībuzem 20 m² nav pienākuma pieņemt iepakojumu.</p> <p>Pieņemšana var notikt manuāli vai mehāniski – to izvēlas tirgotājs. <u>Tirgotājs iegādājas un uzstāda iepakojuma pieņemšanas mašīnas.</u> Pieņemšanai ir jānotiek visā veikala darba laikā.</p> <p>Igaunijā veikalu tīkls ir konsolidēts, un lielveikali aptver 90% no tirgus.</p>	<p>Obligāta pieņemšana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - visos lauku veikalos vienreiz lietojamam iepakojumam (<i>plāno noteikt minimālo platību – 50 m²</i>) un veikalos ar platību virs 300 m²; - atkārtoti lietojamam iepakojumam - minimālā platība ir 90 m²; <p>Maksimālais attālums līdz pieņemšanas vietai - 150 m.</p> <p>Brīvprātīga sistēma tirgos, degvielas uzpildes stacijās, kioskos, ēdināšanas uzņēmumos.</p> <p>Pēc Lietuvas Vides ministrijas sniegtās informācijas, vairāki veikali var dalīt vienu savākšanas punktu.</p> <p>Lietuvas veikalu tīkls pretstatā Igaunijai ir mazāk konsolidēts, daudz mazo veikalu.</p>
<p>Atlīdzība, ko depozīta sistēmas operators samaksā iepakojuma pieņemšanas punktam</p>	<p>Operators kompensē mazumtirgotāju izmaksas par vienreiz lietojamā depozīta iepakojuma pieņemšanu un apstrādi. Kompensāciju apmērs ir atkarīgs no pieņemšanas veida (manuāli vai ar automātiem, visas iepakojuma savākšanas maksas tiek apliktas ar PVN):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) manuāli 0,0105 <i>euro</i> par plastmasas iepakojuma vienību, par stikla iepakojumu - 0,0120 <i>euro</i>; 2) ar automātu bez saspiešanas 	<p>Operators kompensē mazumtirgotāju izmaksas par iepakojuma pieņemšanu un apstrādi. Kompensāciju apmērs ir atkarīgs no pieņemšanas veida (manuāli vai ar automātiem, visas iepakojuma savākšanas maksas tiek apliktas ar PVN):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) manuāli 0,015 <i>euro</i> par vienību; 2) ar automātu 0,028 <i>euro</i> par vienību (iekļaujot 0,016 <i>euro</i> pieņemšanas automātu apkalpošanas maksu par vienību, jo iepakojuma pieņemšanas mašīnas (automāti) nepieder tirgotājiem). <p>Izdevumu kompensēšanas likme</p>

	0,0215 <i>euro</i> par plastmasas iepakojuma vienību, par stikla iepakojumu - 0,0234 <i>euro</i> ; 3) ar automātu ar saspiešanu 0,0310 <i>euro</i> par plastmasas iepakojuma vienību. Iepakojuma pieņemšanas mašīnas (automāti) pieder tirgotājiem, par to izmantošanu nav atsevišķas maksas.	periodiski tiek pārskatīta. Lai izvērtētu optimālās kompensācijas izmaksas mazumtirgotājiem par iepakojuma pieņemšanu un apstrādi, tik veikts pētījums.
Sākotnējās investīcijas	Sākotnējās investīcijas (2005.gada cenās): - 13 miljoni <i>euro</i> (680 iepakojuma pieņemšanas mašīnas); - 2,3 miljoni <i>euro</i> (skaitīšanas centrs, u.c.). Valsts līdzekļi tika ieguldīti tikai skaitīšanas centra aprīkojumā (0,5 miljoni <i>euro</i>). Izmaksas par iepakojuma pieņemšanas mašīnu iegādi un apkalpošanu sedz tirgotāji.	Sākotnējās investīcijas 30 miljoni <i>euro</i> sistēmas izveidei. Valsts līdzekļi netika ieguldīti sistēmas izveidē. Operators centralizēti iegādājās iepakojuma pieņemšanas mašīnas un citas nepieciešamās iekārtas, lai izveidotu sistēmu.
Finansējums depozīta sistēmas darbībā	<u>Ieņēmumi:</u> 1) dzērienu ražotāju/tirgotāju dalības maksas; 2) nepieprasītais/neizmaksātais depozīts par nesavākto iepakojumu; 3) peļņa no savāktā iepakojuma realizācijas. <u>Izdevumi:</u> 1) atlīdzība tirgotājiem; 2) izmaksas par atsevišķu iepakojuma materiālu nodošanu pārstrādei; 3) loģistikas izmaksas; 4) pieņemšanas mašīnu izmaksas.	
Operatora darba slodzes	Depozīta sistēmā strādā 55 cilvēki (vasaras sezonā vairāk), no kuriem 14 strādā administrācijā.	Administrācijā strādā 19 cilvēki un darbinieki tiek piesaistīti kā ārpalpojums (ziemas sezonā aptuveni 35, vasarā 45-50 cilvēki).
Depozīta apmērs par vienu iepakojuma vienību	2011.-2015. gadā 4 centi par PET un 8 centi par citu veidu iepakojuma vienību. No 2015.gada februāra – 10 centi par vienu dzērienu depozīta iepakojuma vienību.	10 centi par vienu dzērienu depozīta iepakojuma vienību. Depozīta apmēru nosaka Vides ministrija.

	Depozīta apmēru nosaka Vides ministrija.	
Pārstrāde/ reģenerācija	2016. gadā tika savākti aptuveni 88 % plastmasas iepakojuma, 87 % stikla iepakojuma, 74 % metāla iepakojuma. Gadā tiek savāktas ap 13 000 tonnas kvalitatīva materiāla (šajā apjomā netiek iekļauts atkārtoti izmantotais iepakojums). Aptuveni 10 % no visa tirgū ievietota iepakojuma sastāda depozīta iepakojums, no visa savāktā iepakojuma tas sastāda 15 %.	2016. gadā tika savāktas un pārstrādātas 415 miljoni pudeles (15 900 t). 2017.gadā plānots savākt un pārstrādāt 560 miljoni pudeļu (20 500 t), kas ir aptuveni 90 % no tirgū laistā depozīta iepakojuma. Aptuveni 10-15 % no kopējā iepakojuma apjoma tiek iekļauts depozīta sistēmā.
Sabiedrības līdzdalība	85 % iedzīvotāju izmanto depozīta sistēmu. Sistēmas operatoram ir noteikta prasība iedzīvotāju izglītības un komunikācijas pasākumos investēt vismaz 1% no šo uzņēmumu gada apgrozījuma.	2016. gada vasarā veikts pētījums par iedzīvotāju informētību, kas parādīja, ka 98 % no iedzīvotājiem ir informēti par depozīta sistēmu. Sistēmas operatoram ir noteikta prasība iedzīvotāju izglītības un komunikācijas pasākumos investēt vismaz 1% no šo uzņēmumu gada apgrozījuma. Aptuveni 70 % no atmaksātās depozīta maksas tiek iztērēti tajā pašā veikalā.
Rezultāti	- Efektīva sistēma (80-90 % savākšana pārstrādei/reģenerācijai). - Tiek atgūts tīrs un kvalitatīvs materiāls - var pārstrādāt gandrīz 100 % savākta materiāla. - Ievērojami samazinājusies vides piegružošana un piesārņošana. - Depozīta sistēma ir piemērota teritorijām ar zemu iedzīvotāju blīvumu . - Sistēma veicina iepakojuma atkārtotu lietošanu un līdz ar to samazina kopējo izlietotā iepakojuma daudzumu . - Veicina atkritumu šķirošanu mājāsaimniecībās .	- Efektīva sistēma (90 % savākšana pārstrādei/reģenerācijai). - Tiek atgūts tīrs un kvalitatīvs materiāls - var pārstrādāt gandrīz 100 % savākta materiāla. - Samazināts iepakojuma apjoms , kas nonāk atkritumu poligonos. - Veicina atkritumu šķirošanu mājāsaimniecībās . - Ieviešot depozīta sistēmu, radītas aptuveni 1000 darba vietu mazumtirdzniecībā un loģistikā, vērojams darba vietu palielinājums arī atkritumu pārstrādes sektorā.

Lietuvas Vides ministrija ir norādījusi, ka ir sarežģīti salīdzināt vienreiz lietojamo dzērienu iepakojumu apsaimniekošanas sistēmas – obligātā depozīta sistēmu un ražotāju atbildības sistēmu, jo katra sistēma ir specifiska. Arī **Lietuvā** dalītās atkritumu vākšanas sistēmas attīstībā ieguldīts Eiropas Savienības fondu, pašvaldību un valsts finansējums, veidojot dalītās atkritumu savākšanas punktus un laukumus, uzstādot atkritumu šķirošanas līnijas u.c. Jāņem vērā arī, ka depozīta sistēmā tiek vākts tikai primārais (tirdzniecības) iepakojums, kura apsaimniekošanas izmaksas ir augstākas salīdzinājumā ar sekundāro (grupas) un transporta iepakojuma apsaimniekošanu. Saskaņā ar Lietuvas depozīta sistēma operatora sniegto informāciju, ir plānots, ka ieguldījumi depozīta sistēmas ieviešanā atmaksāsies 5 gadu laikā.

Lietuvā depozīta dzērienu vienības cena patērētājam pieauga par aptuveni 0,031 *euro* (0,027 *euro* ražotāju/ tirgotāju maksa un 0,004 *euro* sistēmas zaudējumi) plus pievienotās vērtības nodoklis. Patērētājam, iegādājoties dzērienu, papildus jāmaksā depozīta maksa 0,10 *euro* apmērā. **Kopumā par vienu vienību patērētājam ir jāmaksā papildus aptuveni 0,14 *euro*, no kuriem 0,10 tiek atmaksāti, nododot izlietoto iepakojumu.**

Atbilstoši **Igaunijas** 2012. gada izvērtējamam “*Comparison of the Producers fees Deposit system v “Green Dot”*”, obligāto depozīta sistēmu var skatīt kā ekonomiski izdevīgāku, ja tā ir pareizi izveidota.

3. Dzērienu iepakojuma depozīta sistēmas piemērošanas un darbības pamatprincipi Latvijā

Ievērojot Igaunijas un Lietuvas pieredzi dzērienu iepakojuma depozīta sistēmas ieviešanā un piemērošanā, depozīta sistēmas piemērošana dzērienu iepakojumam Latvijā būtu jābalsta uz šādiem galvenajiem principiem:

3.1. Preču nomenklatūra un depozīta iepakojuma materiāla veidi

Obligāto depozīta sistēmu piemēro vienreiz un atkārtoti lietojamam noteikta sortimenta dzērienu iepakojumam.

Sistēmā ir iekļaujama šāda preču nomenklatūra: ūdens, bezalkoholiskie dzērieni, alus, dzērieni ar zemu alkohola saturu (sidrs, kokteiļi u.c.). Iepakojuma materiāla veidi, kam piemēro depozīta sistēmu: PET, stikls, metāls. Iepakojuma tilpuma jautājumi sīkāk apskatāmi normatīvo aktu izstrādes gaitā, ievērojot tehniskās iespējas un ekonomisko lietderību.

Obligāts nosacījums depozīta iepakojumam – nacionāla līmeņa normatīvajos aktos noteikts **logotips un svītrkodi**.

3.2. Operators

Valstī darbojas vienota dzērienu iepakojuma depozīta sistēma, ko piemēro operators. Nacionālā līmeņa operatoru veido dzērienu ražotāju un tirgotāju asociācijās. Operators organizē iepakojuma pieņemšanu no patērētājiem un tā apsaimniekošanu, nodrošina iepakojuma pārstrādes un reģenerācijas mērķu izpildi dzērienu izplatītāju un ražotāju vietā. Operatoram jābūt noslēgtiem līgumiem ar ražotājiem un tirgotājiem. Tas darbojas saskaņā ar normatīvajos aktos noteiktām prasībām.

Valstij jāparedz rīcības, ja dzērienu ražotāji un tirgotāji nespēj vienoties par sistēmas operatora izveidi noteiktā termiņā.

3.3. Finanšu pārvaldība

- ✓ depozīta maksa dzērienu iepakojumam tiek pievienota papildus preces cenai, un tās apmērs ir 10 centi par vienu depozīta iepakojuma vienību.
- ✓ depozīta sistēmas operators iegūto peļņu reinvestē iepakojuma apsaimniekošanas sistēmā.
- ✓ depozīta iepakojuma savākšanas maksas (atlīdzība tirgotājiem) aprēķināšanai normatīvajos aktos tiek noteikta aprēķināšanas kārtība un obligāti iekļaujamās komponentes.
- ✓ operators nodrošina visas no tā atkarīgās darbības, lai samazinātu depozīta sistēmas darbības izmaksas.

Atbilstoši dzērienu ražotāju un tirgotāju sniegtajai informācijai Latvijas mazumtirdzniecības veikalu tīklam tuvāks ir Lietuvas veikalu tīkls, kas pretstatā Igaunijai ir mazāk konsolidēts, un ko veido vairāk mazu veikalu.

Nozares pārstāvji norāda, ka depozīta sistēmas ietvaros atpakaļ savāktās vienības izmaksas būs augstākas nekā pie esošās dalītās atkritumu vākšanas sistēmas. VARAM ieskatā iepakojuma apsaimniekošanas izmaksu starpība tuvākajos gados samazināsies, jo pakāpeniski tiek paaugstinātās izlietota iepakojuma pārstrādes un reģenerācijas normas, kā arī tiks paaugstinātas prasības ražotāju atbildības sistēmas uzņēmumiem (īpaši attiecībā uz to darbības finanšu nodrošinājumu).

Atbilstoši Valsts vides dienesta datiem ražotāju atbildības sistēmu ietvaros 2016. gadā atbrīvojuma apjoms no dabas resursu nodokļa samaksas par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem sastādīja 118,7 milj. *euro* apmērā.

3.4. Depozīta sistēmas darbības modelis

Depozīta sistēmas darbības modelis jānosaka normatīvajos aktos, norādot, kas sedz iepakojuma pieņemšanas vietu izveides un apkalpošanas izmaksas, kā arī kārtību, lai izvēlētos, vai konkrētajā vietā iepakojuma pieņemšana tiek veikta manuāli vai ar pieņemšanas automātu starpniecību.

3.5. Sabiedrības informēšana

Operators nodrošina sabiedrības informēšanas pasākumus saistībā ar depozīta sistēmas darbību un radītajām priekšrocībām, kā arī iedzīvotāju ieguvumus, iesaistoties sistēmā.

4. Depozīta sistēmas piemērošana dzērienu iepakojumam un mijiedarbība ar dalītās atkritumu vākšanas sistēmu

Dalītās atkritumu vākšanas sistēmā Latvijā gadu gaitā ieguldīti nozīmīgi līdzekļi, iegādājoties atkritumu dalītās vākšanas konteinerus un izbūvējot šķirošanas līnijas. Sistēmā ir investēti gan pašvaldību, gan Eiropas Savienības fondu, gan privātie līdzekļi. Atbilstoši statistikas datiem laika posmā no 2012. līdz 2015. gadam Latvijā bija sasniegti šādi rādītāji:

<i>Sagatavošana atkārtotai izmantošanai, pārstrāde vai materiālu reģenerācija (% no kopējā attiecīgā atkritumu veida apjoma):</i>	2012.g.	2013.g.	2014.g.	2015.g.
<i>papīru saturošos atkritumus</i>	27	28	30	30
<i>metālu saturošos atkritumus</i>	20	18	18	19
<i>plastmasu saturošos atkritumus</i>	13	13	14	14
<i>stiklu saturošos atkritumus</i>	24	24	27	29

Pēc VARAM pasūtījuma veiktajā SIA „Geo Consultants” pētījumā “Novērtējums par sadzīves, bīstamo un ražošanas atkritumu sastāvu atkritumu apsaimniekošanas reģionos, atsevišķu atkritumu veidu apsaimniekošanu un atkritumu poligonos apglabājamo atkritumu daudzuma samazināšanas iespējām”¹ secināts, ka līdz ar pāreju uz aprites ekonomiku, arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta racionālai resursu izmantošanai.

Aprites ekonomikas modelī būtiski jāpalielina atkritumu atkārtotu izmantošanu, pārstrādi un reģenerāciju. Izvirzītie mērķi ir sekojoši: apglabāto sadzīves atkritumu apjomu samazināšana līdz 10 % (2035. gads), sadzīves atkritumu pārstrāde 60 % apmērā (2030. gads). Savukārt iepakojuma pārstrādei ir noteikts atsevišķs mērķis – līdz 2025.gadam jānodrošina vismaz 65% pārstrāde, bet līdz 2035.gadam – 70%. Par šādiem mērķiem Eiropas Savienības padome vienojās ar Eiropas Parlamentu š.g. decembrī.

Tuvākie sasniedzamie mērķi (atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 19. novembra Direktīvas 2008/98/EK par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu (turpmāk - Direktīva 2008/98/EK) 11. panta 2. punktam) uz 2020. gadu ir sagatavot otrreizējai izmantošanai un pārstrādāt vismaz 50 % (pēc svara) majsaimniecības atkritumos un citās līdzīgās atkritumu plūsmās esošos papīra, metāla, plastmasas un stikla atkritumus. SIA “„Geo Consultants” pētījumā secināts, ka neskatoties uz pielietotajiem politikas, ekonomiskajiem un informatīvajiem instrumentiem, ievērojot esošās situācijas novērtējumu, pastāv bažas, ka grūtības mērķu sasniegšanā var rasties gan laika periodā līdz 2020. gadam, gan arī nākamajā periodā līdz 2030. gadam.

Depozīta sistēma dzērienu iepakojumam aptver tikai daļu no kopējā iepakojuma apjoma – aptuveni 10-15 %. Tomēr ieviešana varētu būt nozīmīgs ieguldījums augstākminēto mērķu sasniegšanai. Jāatzīmē, ka abas sistēmas ir savstarpēji papildinošas, nevis izslēdzošas, jo iepakojuma veidi un materiāli, kuriem nepiemēro depozīta sistēma, tiks vākti dalītās atkritumu vākšanas sistēmas ietvaros.

Depozīta sistēmu veidojot, jāņem vērā visi iespējamie faktori un iespējamās sinerģijas, kas ļautu sistēmu izveidot pēc iespējas efektīvāku jau pašā sākumā. Tādēļ būtiski ir precīzi noteikt gadījumus un kārtību, kādā pārdevējs, kas pārdod dzērienus depozīta iepakojumā, nodrošina attiecīgā veida iepakojuma pieņemšanu atpakaļ patērētājam sasniedzamā attālumā no tirdzniecības vietas. Jāņem vērā tirdzniecības vietu lielums, struktūra un izvietojums, kas nozīmē, ka vairāki veikali var dalīt vienu savākšanas punktu. Sistēmu veidojot, jāparedz arī atkritumu

¹ http://www.varam.gov.lv/lat/publ/petijumi/petijumi_vid/?doc=15514

apsaimniekotāju loma, sniedzot viņiem iespēju piedalīties depozīta sistēmas īstenošanā, sniedzot pakalpojumu – nodrošinot depozīta iepakojuma pieņemšanu atpakaļ no patērētājiem vietās, kur tirgotāji nevarēs nodrošināt atbilstošu pakalpojumu. Šādos gadījumos iespējams izmantot **dalītās vākšanas laukumus, kas darbojas pašvaldībās.**

Attiecībā uz **sabiedrības informēšanu par atkritumu dalīto vākšanu**, jānorāda, ka atbilstoši normatīvo aktu prasībām par atkritumu savākšanas un šķirošanas vietām pašvaldība savā tīmekļvietnē ievieto informāciju par tās administratīvajā teritorijā esošajiem savākšanas punktiem, savākšanas laukumiem, šķirošanas un pārkraušanas stacijām. Arī šo vieto operators savā tīmekļa vietnē ievieto informāciju par katru tā apsaimniekoto atkritumu savākšanas un šķirošanas vietu vai bioloģiski noārdāmo atkritumu kompostēšanas laukumu, norādot attiecīgās vietas vai laukuma atrašanās adresi, atkritumu veidus, kuri tiek pieņemti, darba laiku, īpašnieku un tā kontaktinformāciju.

Atbilstoši normatīvajiem aktiem par atbrīvojuma no dabas resursu nodokļa samaksas piemērošanu par iepakojumu un videi kaitīgām precēm ir noteikts **pienākums izlietotā iepakojuma un videi kaitīgu preču atkritumu apsaimniekotājam** (ražotāju atbildības sistēmas uzņēmums) **organizēt vismaz četrus komunikācijas pasākumus kalendārajā gadā**, lai informētu sabiedrību par atkritumu dalītās vākšanas nepieciešamību un iespējām.

Turpinās darbs pie sabiedrības vides apziņas veicināšanas un informēšanas par atkritumu dalītās vākšanas nepieciešamību.

Depozīta sistēmas piemērošana dzērienu iepakojumam aktuāla ir arī saistībā ar konstatējam **nepilnībām ražotāju atbildības sistēmās**, kas tika atklātas, izvērtējot darbības atskaites par 2016.gadu. Līdz ar to nepieciešams pārvērtēt visa šo sistēmu darbību, jāpaaugstina izlietotā iepakojuma savākšanas un pārstrādes/reģenerācijas normas, un jāstiprina kontrole pār noteikto mērķu izpildi. Uzsākot piemērot depozīta sistēmu dzērienu iepakojumam, būtu iespējams sasniegt Latvijai noteiktos izlietotā iepakojuma apsaimniekošanas mērķus laika periodā pēc 2020.gada, jo pēdējos gados šie mērķi sasniegti ar grūtībām.

Depozīta sistēmas ieviešana sniedz pozitīvu pienesumu vides piegrūzuma un piesārņojuma samazināšanā. Piemēram, ievērojot Baltijas jūras piekrastes apsekojuma² datus secināts, ka lielāko atkritumu īpatsvaru rada iepakojuma atkritumi, t.i., plastmasa, plastmasas pudeles un polietilēna maisiņi. Šāda veida atkritumi, tiem nokļūstot jūrā, sadalās sīkās daļiņās (makro un mikro daļiņas), kas rada būtisku apdraudējumu jūras ekosistēmām. Virzot izlietotā iepakojuma nodošanas, savākšanas un reģenerācijas sistēmas attīstīšanu sagaidāmi pozitīvi ieguvumi videi.

5. Nepieciešamie normatīvie akti depozīta sistēmas ieviešanai un piemērošanai

VARAM izstrādās šādus grozījumus normatīvajos aktos un jaunus tiesību aktus, kas nepieciešami depozīta sistēmas darbības nodrošināšanai.

Normatīvā akta nosaukums	Nepieciešamais regulējums
Grozījumi Iepakojuma	➤ Noteikt obligātu depozīta sistēmas piemērošanu atkārtoti lietojamam iepakojumam;

² Kampanjas „Mana jūra” ietvaros, 2012. – 2014. gads

likumā	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Noteikt obligātu depozīta sistēmas piemērošanu vienreiz lietojamam dzērienu iepakojumam; ➤ Deleģējums Ministru kabinetam izdot noteikumus par depozīta sistēmas piemērošanu; ➤ Noteikt, ka depozīta sistēmas īstenošanai tiek veidots nacionāla līmeņa operators un to, ka tas peļņu reinvestē sistēmas attīstībā.
Grozījumi Dabas resursu nodokļa likumā	Noteikt, ka atbrīvojums no dabas resursu nodokļa samaksas piemērojams arī nodokļa maksātājiem, kas piedalās vienreiz lietojamā iepakojuma depozīta sistēmā, kuras ietvaros izlietotā iepakojuma apsaimniekošana tiek nodrošināta atbilstoši normatīvo aktu prasībām.
Grozījumi Pievienotās vērtības nodokļa likumā	Izvērtēt pievienotās vērtības nodokļa piemērošanu saistībā ar depozīta sistēmas piemērošanu dzērienu iepakojumam.
Ministru kabineta noteikumi par depozīta sistēmas piemērošanu vienreiz lietojamam dzērienu iepakojumam	<p>Noteikumi noteiks:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ depozīta iepakojuma veidus; ➤ dzērienus, kuru iepakojumam piemēro depozīta sistēmu; ➤ depozīta sistēmas piemērošanas kārtību, nosacījumus depozīta iepakojuma pieņemšanai un iepakojuma depozīta sistēmas atpakaļ pieņemšanas procentuālo apjomu (īpatsvaru) depozīta iepakojumam; ➤ gadījumus un kārtību, kādā pārdevējs, kas pārdod dzērienus depozīta iepakojumā, nodrošina attiecīgā veida iepakojuma pieņemšanu atpakaļ patērētājam sasniedzamā attālumā no tirdzniecības vietas; ➤ depozīta maksas apmēru un kārtību, kādā pārdevējs, kas pārdod dzērienus depozīta iepakojumā, un iepakojuma pieņemšanas punkts patērētājam samaksā depozīta maksu par atpakaļ nodoto depozīta iepakojumu; ➤ depozīta iepakojuma uzskaites, pārskatu sniegšanas un kontroles kārtību, kā arī pārskatu formu; ➤ depozīta iepakojuma speciālo norādi (marķējumu), svītrkodu un to lietošanas nosacījumus; ➤ metodiku/principus atlīdzības apmēra noteikšanai, ko depozīta sistēmas operators samaksā pārdevējam vai iepakojuma pieņemšanas punktam par depozīta iepakojuma savākšanu no patērētāja (tajā skaitā pieņemšanu no patērētāja, šķirošanu, uzglabāšanu, iekraušanu); ➤ depozīta iepakojuma apjomu kalendārajā gadā, kurus nepārsniedzot iepakotājs var nepiedalīties depozīta sistēmā.
Ministru kabineta noteikumi par depozīta sistēmas piemērošanas noteikumiem atkārtoti lietojamam iepakojumam	<p>Noteikumi noteiks:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ depozīta iepakojuma veidus; ➤ dzērienus, kuru iepakojumam piemēro depozīta sistēmu; ➤ depozīta sistēmas piemērošanas kārtību, nosacījumus depozīta iepakojuma pieņemšanai; ➤ depozīta maksas apmēru un atmaksāšanas kārtību; ➤ depozīta sistēmā iekļautā iepakojuma uzskaites kārtību, pārskatu sistēmu un iepakojuma aprites kontroles kārtību.

(aizstās spēkā esošos)	
------------------------	--

6. Secinājumi

1. Depozīta sistēma, neskatoties uz sarežģītāku ieviešanas procesu, kopumā nodrošina lielāku caurspīdīgumu un kontroles iespējas salīdzinājumā ar ražotāju atbildības sistēmu darbību, kā arī to var uzskatīt par ekonomiski izdevīgāku ilgtermiņā.
2. Dzērienu iepakojuma depozīta sistēma aptver tikai nelielu daļu no kopējā iepakojuma apjoma. Tomēr tas ir būtisks ieguldījums izlietotā iepakojuma pārstrādes mērķu sasniegšanai. Abas sistēmas ir savstarpēji papildinošas, nevis izslēdzošas, jo iepakojuma veidi un materiāli, kuriem nepiemēro depozīta sistēmu, tiks vākti dalītās atkritumu vākšanas sistēmas ietvaros.
3. Piemērojot depozīta sistēmu, ir sagaidāma netieša pozitīva ietekme uz kopējo sabiedrības vides apziņu, veicinot izpratni par atkritumu šķirošanu un dalīto vākšanu.
4. Depozīta sistēmas darbībā – no patērētājiem pieņemot depozīta iepakojumu, iespējams izmantot pašvaldībās esošos atkritumu dalītās vākšanas laukumus.
5. Veidojot depozīta sistēmu, ir svarīgi pievērst uzmanību operatora juridiskai formai. Lietuvas un Igaunijas gadījumos operators ir bezpeļņas uzņēmums. Šāda veida juridiskās formas izveide nodrošina caurspīdīgu un saprotamu sadarbību operatora dalībniekiem (dzērienu ražotāju un tirgotāju asociācijas). Lai gan Latvijā tāda juridiskā forma nepastāv, tomēr arī Latvijā depozīta sistēmas operatoram ir jādarbojas uz līdzīgiem principiem kā bezpeļņas organizācijai, nenesot peļņu nevienam akcionāram (līdzīpašniekam). Tirgotāji vai ražotāji nevar gūt peļņu no depozīta sistēmas, visa peļņa ir jāinvestē depozīta sistēmā. Lai operatora darbība būtu caurskatāma, operatora īpašumtiesībām jāpieder dzērienu tirgotājiem un ražotājiem, jo viņiem ir tieša atbildība par izlietotā iepakojuma apsaimniekošanu.
6. Tirgotājiem izmaksas tiek kompensētas, taču izmaksām par iepakojuma pieņemšanu un apstrādi jāaptver tikai tiešās izmaksas par depozīta iepakojuma savākšanu un apstrādi.
7. Dzērienu iepakojuma depozīta sistēmas ieviešanas prognozējamie rezultatīvie rādītāji (pirmajā gadā):
 - 1) no pārdotā atkārtoti lietojamā dzērienu iepakojuma tiek savākts atpakaļ – 80 %;
 - 2) no atpakaļ savāktā vienreiz lietojamā dzērienu iepakojuma tiek pārstrādāts vai reģenerēts – 60 %;
 - 3) samazināts mežu, ceļu nomaļu un ceļmalas stāvvietu piegružojums – 75 %;
 - 4) samazinās izdevumi mežu, ceļu nomaļu un ceļmalas stāvvietu tīrīšanai – 25 %.